

Галина Кузьменко

к.е.н., доцент, заслужений економіст України,
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУБ'ЄКТА ТА ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ «DOING BUSINESS» ТА «PAYING TAXES»

Інформаційна система є обов'язковою складовою процесу організації управління податковою діяльністю на підприємстві. У кожній інформаційній системі здійснюється робота за такими напрямками: виявлення інформаційних потреб; збирання інформації, її опрацювання, оцінка повноти, значимості і подання в зручному вигляді; виведення інформації для надання її споживачам або передачі в іншу систему; використання інформації для оцінки тенденцій, розроблення прогнозів, альтернативних рішень, вироблення стратегії тощо. Сучасна інформаційна система організації податкової діяльності на рівні суб'єкта господарювання є взаємопов'язаною сукупністю інформаційних даних, обладнання, програмних засобів, персоналу, стандартів, процедур, призначених для збирання, опрацювання, зберігання, надання інформації відповідно до вимог, що виникають внаслідок діяльності підприємства [3, с. 204].

Використання інформаційного простору та інформаційних технологій стає безпосереднім чинником економічного зростання, що обумовлює необхідність впровадження на рівні суб'єктів господарювання автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, яка повинна бути спрямована на підтримання оперативності, достовірності та підвищення ефективності використання інформації, досягнення якісно нового рівня прийняття управлінських рішень з питань організування податкової діяльності.

Система інформації про податковий потенціал суб'єкта господарювання повинна формуватися з урахуванням наступних принципів: принцип єдності (передбачає використання єдиних підходів і методологічної бази при оцінці податкового потенціалу); принцип об'єктивності (полягає в обов'язковому застосуванні неупередженого, не обумовленого будь-яким впливом, підходу до формування суджень і висновків); принцип компетентності (полягає в тому, що для здійснення якісної оцінки податкового потенціалу необхідно володіти певним обсягом знань і навичок); принцип вірогідності (виражається в надійності показників прогнозу й реалістичності оцінок податкового потенціалу); принцип періодичності (передбачає необхідність формування планів податкових надходжень щорічно, а іноді й щоквартально, щомісячно). З огляду на це, доцільними є обґрунтування механізму оцінки ефективності впровадження системи інформації про податковий потенціал суб'єктів господарювання, визначення її значущості на основі інтегрального показника.

Досить важко досягти кращого з точки зору економічного ефекту методу оцінки ефективності системи інформації на основі використання традиційних фінансових підходів, тому позитивним просуванням у даному напрямку можна вважати змістовне виявлення ефекту від впровадження системи інформації про податковий потенціал суб'єктів господарювання, що вимірюються певними якісними показниками. З цією метою доцільною є розробка концепції механізму оцінки ефективності системи інформації про податковий потенціал, що ґрунтується на передумовах якісного та кількісного аналізу.

Механізм оцінки ефективності системи інформації про податковий потенціал суб'єкта господарювання характеризують наступні взаємопов'язані складові: основні фактори та критерії, що обумовлюють процес формування податкового потенціалу та визначають ефективність застосування системи інформації; встановлення значимості обраних критеріїв на основі попередньо проведеної експертної оцінки груп факторів та показників у межах кожної з виділених груп; формування інтегрованої оцінки ефективності системи інформації про податковий потенціал.

У процесі оцінки ефективності системи інформації про податковий потенціал, перш за все, формуються показники та критерії, що відображають міру позитивного ефекту від функціонування системи. Для цього визначаються аспекти, якість яких підлягає оцінюванню, на основі чого встановлюються фактори, визначаються показники ефективності та вимоги до них.

На ефективність функціонування інформаційної системи здійснюють вплив часові і вартісні критерії, а також інші невимірювані параметри. До категорії критеріїв, що впливають на тривалість

робочого часу відносяться елементи механізму опрацювання даних обліку та звітності, з урахуванням як вимірюваних, так і не вимірюваних факторів. Вартісні критерії відображають статті видатків, які можна зменшити за рахунок впровадження системи електронної обробки інформації, а також такі витрати на її впровадження, як придбання необхідного програмного забезпечення. До критеріїв достовірності даних слід віднести ті, що зменшують міру невизначеності інформації, а також величину похибки, підвищують точність розрахунків, розширюють горизонт прогнозування.

З урахуванням сукупності виділених факторів формуються оціночні показники ефективності системи інформації про податковий потенціал суб'єкта господарювання в розрізі таких критеріїв:

1) тривалість робочого часу: ступінь дублювання інформації ($T\partial$); час на аналітичну обробку звітності, виявлення та виправлення помилок ($Tз$); оперативність прийняття рішень у сфері оподаткування (To); час експорту даних з програм бухгалтерського обліку (Te); оперативність оновлення інформації для податкового аналізу та планування ($Toнов$);

2) вартісні (придбання бланків звітності та документи на паперових носіях інформації ($Bб$); персонал, задіяний у податковому плануванні, в управлінні процесом оподаткування підприємства ($Bп$); штрафні санкції ($Bс$));

3) достовірність даних (рівень автоматизації обліково-аналітичних робіт ($Да$); часовий період податкового аналізу та планування ($Дп$); точність результатів податкового обліку, аналізу та планування ($Др$));

4) інші не вимірювані (інформативність джерел інформації ($Iі$); рівень конфіденційності інформації ($Iк$); співвідношення корисної та фонові інформації ($Iс$))

Сформований перелік показників, оснований на врахуванні зазначених вище категорій факторів, дає можливість побудувати систему (вектор) критерійних вимог до забезпечення ефективності інформації про податковий потенціал суб'єкта господарювання:

$$\left\{ \begin{array}{l} T\partial \rightarrow \min; Tз \rightarrow \min; To \rightarrow \max; Te \rightarrow \min; Toнов \rightarrow \max; \\ Bб \rightarrow \min; Bп \rightarrow \min; Bс \rightarrow \min; \\ Да \rightarrow \max; Дп \rightarrow \min; Др \rightarrow \max; \\ Iі \rightarrow \max; Iк \rightarrow \max; Iс \rightarrow \max \end{array} \right.$$

З метою вироблення остаточного рішення пропонуємо здійснювати аналіз отриманих часткових критеріїв шляхом зведення їх до інтегрованої оцінки ефективності з використанням методу нелінійної схеми компромісів [1; 2].

Розглянутий підхід до оцінки ефективності сформованої системи інформації про податковий потенціал суб'єкта господарювання дозволить зменшити суб'єктивізм та оцінити альтернативні системи інформації з точки зору ефективності їх впровадження.

У контексті розвитку даних пропозицій доцільним є використання міжнародних рейтингів «Doing Business» та «Paying Taxes» [4; 5], яким оцінюється податкове навантаження середньостатистичного підприємства у розрізі адміністрування та сплати корпоративного податку, соціальних відрахувань, податків, що утримуються з доходів працівників підприємства, податків на майно, податків на передачу права власності, податків з дивідендів та інших обов'язкових платежів, які має сплачувати бізнес, аналізується інформація щодо періодичності подання податкової звітності та сплати податків, а також щодо затрат часу, необхідного для виконання бізнесом свого податкового обов'язку. Рейтинг включає ще й оцінку процесів, які йдуть за сплатою податкових платежів, зокрема проведення податкових перевірок, отримання бюджетних відшкодувань, адміністративні оскарження, що дозволяє зробити ґрунтовний аналіз податкових систем.

Індикатор «Оподаткування» оцінюється за такими показниками, як:

- кількість податкових платежів;
- час на розрахунок та сплату податків;
- загальна податкова ставка (% від прибутку до оподаткування);
- індекс процедур після подачі звітності та сплати податків, який вимірюється на основі оцінки: часу, витраченого на розрахунок відшкодування по ПДВ; часу, необхідного для отримання цього відшкодування; часу, необхідного для виправлення помилок, коригування звітності, проведення та завершення процедур податкових перевірок (податкового аудиту).

Відповідно до рейтингів останніх звітів «Doing Business 2019» та «Paying Taxes 2019» для України є характерним завеликий час на розрахунок та сплату податків – 327,5 год. (для порівняння по країнам Центральної Європи та Азії – 214,8 год., по країнам ОЕСД з високим рівнем доходу – 159,4 год.) і

порівняно висока загальна податкова ставка – 41,7% (для порівняння по країнам Центральної Європи та Азії – 32,3%, по країнам OECD з високим рівнем доходу – 39,8%). Проте доволі гарною виглядає позиція України за такими показниками, як кількість платежів та індекс процедур після подачі звітності та сплати податків (postfilling index), зокрема за цим показником Україна отримала 85,95 балів (максимум 100), країни Центральної Європи та Азії – 64,41, країни OECD з високим рівнем доходу – 84,41.

Пропонований механізм оцінки ефективності сформованої системи інформації про податковий потенціал суб'єкта господарювання сприятиме виявленню «вузьких місць» системи, зосередженню уваги на покращенні окремих факторів, зменшенні невизначеності на етапах податкового планування. Застосування вагових коефіцієнтів робить можливою адаптацію критерія ефективності в залежності від домінування певних факторів над іншими у поточний період часу.

Отже, формування інформаційної системи про податковий потенціал та оцінка її ефективності є важливим завданням податкового менеджменту, яке тісно пов'язане з системою обліку на підприємстві, повнотою та достовірністю отриманої інформації. В даний час існує значна кількість способів оцінки податкового потенціалу, кожен з яких має свої переваги і недоліки, виражені в точності та трудомісткості вимірювання. Серед них на рівні підприємства доцільно використовувати методи, що передбачають розрахунок податкового потенціалу, виходячи з офіційних форм податкової звітності, а також метод регресійного аналізу.

Перелік використаних джерел

1. Воронин А.Н., Зиатдинов Ю.К., Харченко А.В., Осташевский В.В. Сложные технические и эргатические системы: метод использования. Харьков : Фактор, 1997. 240 с.
2. Солодучин С.В., Єгоров А.Л. Механізм оцінки ефективності впровадження системи електронної податкової звітності. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 5, Т. 2. С. 39-44.
3. Теорія і практика обліку платників податків в органах ДПС України: Навч. посібник / Р.Е. Островерха, Н.П. Сердюк та ін. Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. 292 с.
4. Doing Business. Measuring Business Regulations. URL: https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine#DB_tax (дата звернення: 12.10.2019).
5. Paying Taxes 2019. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2019.html> (дата звернення: 12.10.2019).